

КОНАН ДОЙЛЬ

Чоловік з близною.

З пригод Шерльока Хольмса.

Львів, 1924.
З друкарні Ставропігійського Інституту

Чоловік з близною.

Ісаак Уайтней, брат небіщика доктора теології і ректора семинарії Св. Юра, Іллі Уайтнея, був завзятим курцем опіюма. Оскільки мені відомо, він набув сю огидну навичку ще за шкільних років, через питомий молоді нахил до наслідування. З того часу лишився на завжди невірльником страшною отрути, і був нераз предметом зневаги й призираства для своїх приятелів і знайомих.

Певного вечера — було се в червню 1889 р. — більш менш о тій порі, коли людина починає позіхати, дивитися на годинник і сумувати за теплим ліжком, як нагло задзвонили до мого мешкання. Мимоволі я підскочив на фотелю, а жінка моя опустила на коліна ручну роботу, над якою працювала.

— Напевно якийсь хворий, сказала вона, може се наглий випадок і тобі прийдеться знов вийти!

Я зітхнув, бо лише недавно повернув до дому після тяжкої цілоденної праці, але в тійже хвилині хтось енергійно відчинив двері покою і на порозі з'явилася жіноча завуальована постать.

— Вибачте мене за таку пізню візиту, почала вона, але несподівано вибухнула нервовим плачем і кинулася на шию моїй жінці.

— Ах я в страшному стані і негайно потрібую вашої помочі!

— Але ж то Кеті Уайтней — сказала жінка, відхиляючи вуаль з обличчя нашої пізньої гості — якжеж ти мене налякала! Коли ти увійшла, я й не думала, що се ти.

— Ах, мені вже не було більше до кого звернутися!

— Добре зробила. Але випий шклянку вина й відпочни на сьому фотелю. Се тебе заспокоїть. А тепер оповідай нам все. Може, однак, ти волієш, щоб я відіслала Джемса на спочинок?

— О ні! Я потрібую також і вашої ради й помочі, пане докторе! Ходить за мого чоловіка. Від двох днів не вертає до дому і я перебуваю в великому страху.

Не перший раз говорила ся бідна жінка про свої прикrostи — зі мною яко з лікарем, а з моєю дружиною, яко зі шкільною товаришкою. Тому ми почали її потішати й заспокоювати. Я спитав чи не догадується вона принайменше де знаходиться зараз її чоловік і чи зможемо спровадити його назад до дому.

Вона мала свої відомости. Переконалася, не знаю в який спосіб, що кожного разу, коли опановував його потяг до опіюму, він удавався до огидного притулища у східній частині міста.

До цього часу його відсутність не тягнулася довше одного дня і у вечері він повертав змучений і виснажений до дому. Але сим разом його не було вже сорок вісім годин і в сій хвилині він напевно лежить в тому брудному гнізді, між різних непотребів людського роду. Вона була певна, що знайде його в „Золотому Шинку“ на Свендем Стріт, але що могла зробити там молода, не-сміла жінка, між пяною голотою, яка там збиралася!

Так стояла справа. Був тільки одинокий вихід: се щоб я пішов з нею до курильні опіюма. Або може ще краще, як сам піду? Я лікар її чоловіка і маю вплив на нього. Міг би менше утіснятися як вона.

Я дав їй слово, що через дві години відвезу його фіякром до дому, якщо дійсно знайду в указаному місці.

Десять хвилин пізнійше я вже їхав в справі, що видавалася мені незвичайною, хоч тільки пізнійше міг переконатися в її дійсній незвичайности.

Перша часть моєї подорожі відбулася без труднощів. Свендем Стріт був се поганий заулок, що тягнеться за великими складами на північ від Темзи аж до Лондонського Мосту. В темряві я ледве найшов чорний, як пивниця, отвір, до якого провадили брудні східці. Наказавши фіякрові чекати, я пішов на діл. При миготливому світлі

лямпки я знайшов клямку і увійшов до довгої низької хати.

Була вона повна бронзового опійного диму.

В півмряці і димі я ледве міг відрізнити людей, що лежали наоколо в самих фантастичних позах: той зі стисненими раменами й викрученими колінами, инший з відкинутою головою й задертою до гори бородою. Тут і там зверталися до мене мутні, несвідомі очі. Більшість осіб лежала мовчки, деякі мурмотіли до себе, а инші знов говорили тихим одноманітним голосом, вимовляючи з зусиллям слова і впадаючи потім в мовчання. Кождий стежив за своєю думкою, не звертаючи уваги на сусіда. На другім кінці кімнати стояла невеличка жарівниця з палаючим вугіллям. Побіч з нею сидів на стільчику худерлявий сивенький панок. Сперши підборіддя на руку, дивився безупинно в огонь.

Коли я увійшов, підбіг до мене брудний маляйчик з люлькою й опіюмом в руках і хотів показати вільне місце.

— Дякую, відповів я йому, але не маю заміру тут лишатися. Шукаю свого приятеля пана Ісаака Уайтнея, бо хочу сказати йому пару слів.

При сих словах щось порушилося з правого боку. Я дочув слабкий стогін. Колиж придивився, то пізнав серед диму Уайтнея. Сидів він блідий, здичалий, з наїженим волоссям і дивився на мене.

— Боже! прошепотів він, то се ви, Ватсоне!

Він знаходився зараз в стані міцного зде-нервовання, наслідком отруєння опіюмом. Кождий його нерв тремтів.

— Котра зараз година, Ватсоне!

— Біля одинайцяті.

— Яке число маємо нині?

— Пятниця 19 червня.

— Великий Боже! А я думав, що сьогодні середа. І напевно се так. Як можете ви так жар-тувати з таким бідаком як я!?

Тут закрив лице долонями й почав голосно плакати.

— Але ж запевняю вас, казав я йому, що нині дійсно пятниця і що ваша жінка вже два дні чекає на вас. Мусите соромитися самі себе!

— Соромлюся! Але ви милитеся, бо я тут знаходжуся всього кілька годин. Випалив тільки три-чотирі люльки, зрештою не памятаю скільки! Добре, верну з вами до дому, бо не хочу більше непокоїти мою бідну, улюблену Кеті.

Дайте мені руку! Чи маєте фіякра?

— Так чекає на нас перед домом.

— Добре, скористаймо з сього.

Я ще напевно щось винний, прошу, займіть-ся сим, пане Ватсоне. Почуваю себе зовсім несвідомим і сам собі не дам ради.

Ми йшли вузьким переходом між двома рядами деревляних тапчанів з курцями. Я стримував віддих щоб не підпасти впливу одуряючих випарів отрути. Коли проходили повз худерлявого

добродія, який сидів біля жарівниці, я почув, що мене потягнули за полу сурдута і якийсь тихий голос прошепотів: „Перейди повз мене, а потім озірнися“. Я се чув цілком виразно. Отже озірнувся. Могло се походити тільки від старенького, побіч зі мною, пана, але він сидів таксамо нерухомо, вп'явши очі у вогонь.

Його люлька з опіюмом звішувалася між колінами, ніби вислизнула з його сонних пальців. Я відійшов ще зо два кроки і ще раз озірнувся. Що я тоді не крикнув зі здивовання, то се тільки тому, що вмію панувати над собою. Старенький панок змінився так, що його не міг би ніхто, крім мене, пізнати. Словом, чоловік, що сидів при вогню, посміхаючися з мого здивовання, був ніхто инший як Шерльок Хольмс! Він подав мені знак, щоб я зблизився до нього, потім відвернув обличчя в противну сторону й змінився знов на сонного старця.

— Хольмсе, спитав я, що ти тут робиш?

— Говори тихо, сказав він, бо я добре чую. Коли відправиш звідти свого нещасливого приятеля, я хотівби з тобою порозмовляти.

— Фіякер чекає на мене.

— Відішли його до дому. В сьому нема жадної небезпеки, бо він занатто змучений і вичерпаний, щоб удатися на нові вибрики. Напиши, раджу тобі, кілька слів своїй жінці, що мусимо задержатися й передай через фіякра.

— Зачекай на мене, за п'ять хвилин я прийду.

Ніколи не було можливо відмовити Хольмсові в чому будь, остільки рішучо й з найбільшим спокоєм висловлював він свої бажання. До того ж мені здавалося, що з хвилию коли всаджу Уайтнея до фіякра, устають мої обов'язки що до нього. В кілька хвилин я написав картку до жінки, всадив до воза Уайтнея й заплатив по його рахунку.

Незабаром з притулища курців опіюма вийшла якась зігнена стареча постать і я побачив біля себе Шерльока Хольмса.

Ще цілих дві улиці ішов він тяжко з похиленими плечами, роблячи непевні кроки. Потім обдивився наоколо, випростувався й вибухнув веселим сміхом.

— А тепер, Ватсоне, скажи відверто: ти напевно думаєш, що я нарешті впав у хибну звичку курити опіум, встрикувати кокаїну, або яку иншу отруту?

— Правда я був дуже здивований, спіткавши тебе тут.

— Я не менше.

— Я шукав тут приятеля.

— А я — ворога.

— Ворога?

— Так, одного з моїх природніх ворогів, або кажучи точнійше — я шукав свою природну здобич. Словом ходить тут о певну надзвичайну історію. Я завсігди сподіваюсь, що в беззмістовному мурмотінню сих нещасливих знайду ключ до загадки, що так мене цікавить.

Колиб мене тільки пізнали в сій чорній дірі, то я напевно переплатив би свою цікавість життям, бо вже не раз користав з неї для своїх справ. Маляйчик, сей лицар темної зорі, присягнув мені криваву пімсту. Побіч з будинком знаходиться канал, котрий міг би оповісти багато страшних історій про те, що там кидали темними хмарними ночами.

— Невже ж трупи?...

— Так, Ватсоне, трупи. Ми з тобою розбагатілиб, якби нам платили тисячу фунтів за кожного з сих нещасливих. Ціле се побережжя в огидним розбишацьким гніздом. Дуже побоююсь, що власне сюди втягнули проти волі Невіля Сен Клерра.

Тут Хольмс всадив до уст два пальці й переразливо засвистав. У віддаленню почувся такий самий свист, потім — туркотіння колес і хід коня.

З темряви підїхав мисливський візок з запаленими ліхтарями, що кидали дві довгих смуги світла.

— Ну, як же буде, Ватсоне? Чи їдеш зі мною? спитав Хольмс.

— Охоче, особливо коли можу тобі придатися.

— Вірний приятель завжди стане в пригоді, особливо, коли в письменником. Мій покій „Під Кедрами“ має два ліжка.

— „Під Кедрами“?

— Так, властиво в домі Сен Клер, бо маю там мешкати весь час своїх пошукувань.

— Де ж се?

— Під Лі, в графстві Кент. Маємо перед собою семимилеву подорож.

— Але я нічого не розумію!

— Зараз довідаєшся. Іване, ми поїдемо самі. Чекай на мене завтра біля одинайцятої. А тепер можеш іти. Їдемо!

Ми швидко поїхали через довгі порожні вулиці аж до широкого мосту, під яким плила мулиста Темза.

Хольмс поганяв коня мовчки, схиливши голову на груди, з виглядом людини, цілком захопленої своїми думками. Я не мав відваги перервати його. Тільки, коли ми відіхали вже кілька миль, Хольмс випростувався і запалив люльку з виразом людини задоволеної з себе і певної, що зробила все, що було в можливості.

— Ти, Ватсоне, сказав мені, посідаєш чудесний талан і тому з тебе неоцінений товариш! Тепер думаю, що маю сказати сій жіночці, коли вийде мені на зустріч.

— Забувавш, що я ще нічого не знаю.

— Маємо ще досить часу. Заки доїдемо, оповім тобі все з подробицями. Здається, що випадок є дуже немудрий, проте не знаю як до нього взятися.

— Оповідай же мені, прошу тебе.

— В травні 1884 року до Лі приїхав певний пан, назвиском Невіль Сен Клер. Здавався бути заможнім. Для мешкання наняв велику вілю, запровадив чудовий город і жив під кожним поглядом на велику стопу. Поволі зазнайомився з сусідами й нарешті в 1887 році одружився з донькою місцевого броваря. Жінка обдарувала його двома дітьми. Властивого фаху він не мав, але брав участь в різних підприємствах. Регулярно що дня рано удавався він до міста й повертав до дому потягом на п'яту годину пополуни. Пан Сен Клер має зараз трийцять сім літ; в се чоловік поважний, чулий батько й знайомі люблять його.

— В останній понеділок пан Невіль Сен Клер поїхав до міста раніше, ніж звичайно. Казав, що має важливі справи й обіцяв привезти своєму синові деревляні цеголочки для будування домиків. Того ж самого дня, в скорості по його відїзді, жінка дістала депешу, що на її ім'я прийшов вартісний пакунок, на якого вона довго чекала. Мала його відібрати в поштовому уряді пароплавного товариства Абердін. Якщо ти добре знаєш Льюндон, то мусиш пам'ятати, що сей уряд знаходиться на Френо Стріт, що лучиться з Свендем Стріт, на якій ти мене спіткав. Пані Сен Клер поїхала, по сніданню, до міста, полагодила там кілька справ, відібрала свій пакунок і рівно о годині 4 і 35 хвилин ішла через Свендем Стріт в напрямі до двірця. Розумієш мене?

— Так, все для мене ясне.

— Пам'ятавш, що в понеділок було дуже гаряче. Пані Сен Клер ішла поволі, оглядаючись чи не побачить дефіякра. Коли то почула нагло крик і остовпіла з перераження. На другім поверсі, у вікні стояв її чоловік, дивився на ню і махав рукою. Вікно було відчинене і тому вона могла добре придивитись йому й казала, що обличчя його було дуже схвильоване. Махнув ще кілька разів рукою і потім зник з вікна так швидко ніби його хтось відірвав звідти силою. Мимо того удалося їй зауважити, що хоч чоловік і мав на собі чорний сурдут, як при відїзді з дому, але не мав на шиї ані ковнірця ані краватки.

Переконана, що йому щось сталося, пані Сен Клер побігла по сходах на гору. Був се якраз той дім, де знаходиться притулище курців опіюму і де ти мене знайшов сьогодні в ночі. Отже впала вона до сіней й заміряла бігти далі по сходах на поверхи, коли шлях їй заступив той маляйчик, відштовхнув її і при допомозі другого, такого ж злодія, викинув на улицу. Пані Сен Клер, повна жаху за долю мужа, побігла улицею й на щастя зустріла на розі Френо Стріт кілька поліцаїв, які під проводом інспектора поліції повернули з нею разом до того дому. Не зважаючи на затяту впертість власника дому, поліція увійшла до покою, де пані Сен Клер бачила останній раз свого чоловіка. Всякий слід за ним загинув. Так, на цілому поверсі не було нікого опріч нещасливого

огидного вигляду каліки. Той присягався, що через усе передполудне в цьому покою не було нікого, окрім нього.

Його запевнення були такі правдоподібні, що інспектор починав набирати переконання, що пані Сен Клер мусіла помилитися. Нагло вона закричала й побігла до столу, де стояло деревляне пуделко. Вона відчинила покривку і звідти випало кілька деревляних цеголок. Це була власне забавка, яку батько обіцяв синові.

Це відкриття, а разом з тим помітне замішання каліки переконало інспектора, що тут ходить о поважну справу. Перешукали всі покої і наслідки трусу дозволяли припускати, що тут вчинено страшний злочин. Ся фронтова кімната є сполучена з другою малою спальнею. Вікно спальні виходить на корабельні варстати. Між домом та варстатами є вузький перехід, сухий підчас відпливу і покритий на чотирі стопи водою підчас припливу. Вікно було широке і так уряджене, що його можна було підносити в гору. При докладних оглядинах знайдено було кілька крапель крові на підвіконню. Так само було видно краплини крові на підлозі спальні. У фронтовім покою на підлозі за фіранкою лежало у купі ціле убрання пана Сен Клера. Бракувало лише сурдута. Деж був сам нещасливий? Очевидно його викинули через вікно. Підозрілі плями крові не багато залишали надії що він є живий.

А тепер перейдемо до того, що ще більше

плутає цілу справу. Якщо маляйчик спіткав пані Сен Клер на долині сходів, через кілька хвилин по появі її чоловіка у вікні, значить в душогубстві участі не брав і являється побічною фігурою. Для своєї оборони він твердить тільки, що нічого не знає, як рівно не може пояснити, яким способом убрання загинувшого пана знайшлося в покою за фіранкою.

Се про господаря. А тепер поговоримо про страшного каліку, який мешкає на другім поверсі гнізда курців опіюма. Се напевно була остання людина, яку бачив Невіль Сен Клер. Називається він Гюґо Боун. Кождий, хто часто буває в Сіті добре знає його вражаюче бридке обличчя. Він є фаховим жебраком, але щоб уникнути переслідування поліції, провадить малу торгівлю восковими сірниками. Сей жебрак щодня засідає в куті під муром і розкладає там свій крам. Його вигляд настільки викликає співчуття, що до брудної його шапки, що лежить біля нього, падає рясний дощ милостині. Зовнішність його так вражає, що неможливо його не помітити. На голові має стріху рудого волосся, бліде обличчя перетинає страшна близна, що гоючися піднесла йому в страшливий спосіб уста з одного боку. До сього треба додати щелепи бульдоґа й гострі чорні очі, що цікаво відбиваються від рудого волосся. Се його відрізняє від інших жебраків таксамо як його незвичайний дотеп. Наприклад, має він завжди готову відповідь на кинутий йому злосливий жарт.

Таким є льокатор курильні опіюму, чоловік, який напевно останнім бачив Сен Клер.

— Але ж се каліка, відповів я, що ж міг він сам зробити з чоловіком у розквіті сил?

— Він є калікою, бо навіть ходигь на кулях, але мимо того виглядає міцним і зовсім добре збудованим. Яко лікар ти мусиш знати, як часто слабість одного члена винагороджується тим більшою силою другого.

— Твоя правда! Кажі далі.

— Пані Сен Клер зомліла, побачивши кров і один з поліціантів відвіз її до дому. Інспектор Бертон, якому випало провадити се слідство, оглянув все уважно, але не знайшов нічого, що моглоб освітлити сю темну справу. Зроблено великий блуд, а саме, що Боуна зараз же не арештували й дали йому можливість порозумітися з маляйчиком. Далі зробили другий блуд, а саме що заарештували його й перегрусили цілого, але не знайшли нічого обтяжуючого.

Правда, зауважено кілька кривавих плям на рукаві Боуна, але він твердить, що кров походить з його пальця, на якому дійсно була ранка коло нігтя.

Помимо голосного протесту, запроваджено його на поліцію. Інспектор лишився на місці, сподіваючися, що вплив моря дасть йому новий матеріял.

Його передбачення було слухними, бо хоч на намулі не знайшли чого шукали, себто пана

Невіля Сен Клер, проте знайшли його сурдут. І як думаєш, що було в його кишенях? Ба! ніколи не відгадаєш. Обидві кишені були повні дрібними мідяними монетами! Було там 421 штук пенсів і 270 півпенсів. Нема вічого дивного, що хвилі не затягли його у море Інша справа, коли ходить о людське тіло. Між зарстатами і домом течія є така міцна, що обтяжений сурдут міг лишитися, підчас коли голе тіло могла захопити хвиля відпливу.

— Оскільки відомо мені, решту убрання знайдено вже перед тим в покою. Хибаж би тіло було убране тільки в сурдут?

— Ні, але цілий сей випадок дасться так або інакше пояснити.

Припустимо, що той Боун викинув Сен Клера за вікно так, що його не бачило жадне людське око. Щож мав далі робити? Проста річ позбавитися убрання, що могло його зрадити. Отже схопив сурдут. Коли вже мав його викинути, прийшла йому до голови думка, що не зануриться, тільки буде пливати на поверхні. Не міг гаяти часу, бо на долі чув голос пані Сен Клер, яка сперечалася з маляйчиком, а може той його спільник подав йому знак, що наближається поліція. Треба було поспішати. Тому він біжить до темного кута, де складав свою жебрацьку добичу, набиває кишені сурдута мідними грішми, щоб його затопити і швиденько вертає до вікна. Він зробив би те саме з рештою убрання, але вже чув кроки

на сходах, через що управився тільки зачинити вікно.

— Се виглядає досить правдоподібним.

— Боуна, як я вже казав, заарештовано й запроваджено на поліцію. Такий то є теперішній стан речей.

Підчас сього оповідання ми минули останні передміські доми і тепер з обох боків тягнулися зелені живоплоти.

— Тепер ми зближаємось до Лі, сказав Шерльок Хольмс. Чи бачиш ти це світло mezi деревами? Се є власне дім „Під Кедрами“.

— Чому ж не займаєшся сією справою з Бекер Стріг?

— Бо дістаю тут найбільше відомостей. Пані Сен Клер дуже ласкаво відступила мені дві світлиці. Побачивши тебе яко мого приятеля, зустріне дуже привітно. Дуже мені прикро, що не привожу їй жадних відомостей про чоловіка. Гальо! Гей!

Ми спинилися й на заклик Хольмса прибіг ставний хлопець і забрав коня. Коли ми зближались до дому, двері відчинилися й на порозі стала невеликого росту, ясноволоса жінка. Убрана була в легку шовкову сукню з коронками при шиї й рукавах. Приглядалася вона у темряву, трохи схилившись наперед. Коли ми підійшли, звернула до нас стурбоване обличчя з виразом запитання в очах і напів відчиненими устами. Виглядала як живий знак запитаня.

— Як же там справа? спитала.

Мій товариш знизив плечима і відповів.

— Нема жадних добрих відомостей? нетерпеливилася вона.

— Жадних.

— Але й злих нема?

— Ні.

— Дякую Богові! Прощу панів увійти. Ви мусите бути дуже змученими.

— Представляю вам свого приятеля доктора Ватсона. Вже не раз бував він мені дуже помічним. Щасливий випадок дав мені змогу привезти його сюди.

— Тішуся, що можу пізнати пана доктора, сказала пані Сен Клер і сердешно стиснула мені руку. Даруйте, якщо не знайдете в моєму домі всіх вигід, але ви же знаєте, яке страшне нещастя спало на мою голову.

— Пане Хольмсе, — звернулася вона до мого приятеля, коли ми увійшли до ясно освітленої їдальні, де стояла готова перекуска, — чи можу вас спитати про те що і чи ви мені відповідатимете?

— Напевно.

Прошу не рахуватися з моїми почуваннями: я не істеричка, не зімлію від неприємних новин. Ходить мені почути вашу щирі думку про одну річ.

— Про що саме?

— Чи в глибині душі ви переконалися, що Невіль ще жив?

Се питання помітно заклопотало Хольмса.

— Але прошу щиро відповідати, настоювала пані Сен Клер.

— Якщо маю щиро відповідати, то думаю, що ні, сказав він нарешті.

— То ви думаєте, що він умер?

— Мені так здається.

— Забито його?

— Сього твердити не буду. Але можливо.

— Колиж се сталося?

— В понеділок.

— В таким разі поясніть мені, в який спосіб я могла нині дістати від нього лист?

— Що? — закричав Хольмс — лист?

— Так, пане, сьогодні!

Вона подала йому картку паперу.

— Чи можу перечитати?

— Дуже прошу.

Хольмс скопив листа, розклав на столі, при-сунув лампу і почав уважно розглядати. Я також встав і дивився через рамя Хольмса.

Коперта була з грубого паперу і мала по-чтовий штемпель з Гревсінду, з нинішньою да-тою, чи краще сказати, вчорашньою, бо вже було далеко по півночі.

— Письмо невправне, промурмотів Хольмс. Се напевно писав не ваш чоловік.

— Ні, але лист від нього.

— Видно, що той, хто писав, наперед роз-питувався докладно за адресу.

— Чому ви так думаєте.

— Назвиско, як ви бачите, зовсім чорне, бо чорнило висохло на ньому само собою. Тоді як решта є сива — довід того, що при письмі ужи-вали бібулу. Якби сього не було, то одна частина писанини не могла бути така чорна. Той що писав, написав спочатку назвиско, потім настала павза, а вже згодом він доповнив адресу, бо

не знав її докладно. Правда, се дрібничка, але нема нічого важливішого від дрібничок. Тепер перейдемо до листа. Чи був він запечатаний?

— Так, його перстеном.

— А чи ви, пані, певні, що се підпис вашого чоловіка?

— Так, се один з його підписів.

— Один?

— Його підпис, коли він поспішає. Він дуже відрізняється від звичайного, але я його добре знаю.

Лист був такого змісту:

„Кохана, не бійся! Все буде знов добре. Зайшла тяжка помилка, але скоро все зясується. Будь терпелива. — Невіль“.

— Олівцем на кавалочку вісімки без водяного знаку! Гм! міркував Шерльок Хольмс. Лист зістав кинений нині в Гревсінді людиною, яка мала брудний великий палець. Га! коперту заліпляв хтось, хто жує тютюн. А чи ви не маєте жадного сумніву, що се правдивий підпис вашого мужа?

— Жадного. Се писав Невіль.

— І нині його надіслано з Гревсінду? Здається, хмари починають розяснюватися, хоч ще не можна сказати, що небезпека минула.

— Але ж він живе, пане Хольмсе!

— Так оскільки се не є хитрий підступ, щоб направити нас на фальшивий шлях. Перстень той нічого не значить. Могли йому його відібрати.

— Ні, ні, се його підпис.

— То правда. Але лист міг бути написаний в понеділок, а тільки нині його віддано на пошту.

— Можливо.

— А якщо се так, за сей час могло багато чого трапитися.

— Ах, пане Хольмсе, не відбирайте мені надії, я добре знаю, що все гаразд! Між нами в така тісна звязь, що я мусілаб відчути, колиб йому загрожувалаб небезпека. Якраз в той день, коли я бачила його в останнє, він поранив собі в спальні палець. Я була тоді в їдальні, але зараз же побігла на гору, бо знала, що з ним щось трапилося. Чи думаєте, що я не зналаб за його смерть, коли навіть така дрібничка викликує в мені співчуття.

— Я за багато жив, щоб не знати, яку велику вартість має жіноче почуття там, де не потрафить нічого найкращий чоловічий аналіз. В сьому листі ви маєте поважне підтвердження вашої думки. Але якщо ваш чоловік живе та навіть пише листи, то чому тримаєтеся здалека?

— Сього вам не поясню. Для мене се незрозуміле.

— Коли він вибирався з дому в понеділок, ні на що не натякав?

— Ні.

— І ви, пані, були дуже здивовані, побачивши його на Свендем Стріту?

— Надзвичайно.

— Чи вікно було відчинене?

— Так.

— Значить міг вас покликати?

— Так.

— Однак, оскільки мені відомо, видав тільки невиразний оклик?

— Так.

— А ви се зрозуміли, яко прозьбу о поміч?

— Так. До того ж він підніс у гору руки.

— Але се міг бути також вираз здивовання.

Може несподівана присутність ваша справила на нього таке вражіння, що він підніс руки.

— Можливо.

— Вам також здавалося, що його потягнули назад?

— Він нагло зникнув.

— Міг таксамо відскочити від вікна. А чи не бачили ви більше нікого в кімнаті?

— Ні, але той страшний каліка визнав, що тільки він був там, а маляйчик стояв на сходах.

— А чи ваш чоловік мав на собі своє звичайне убрання?

— Так, але без ковнірця й без краватки. Я бачила цілком виразно його голу шию.

— Чи не говорив вам колись за Свендем Стріт?

— Ніколи.

Чи ви ніколи не зауважали, що ваш чоловік курить опіум?

— Ніколи.

— Дякую вам дуже за сі головні вказівки. Тепер прошу дозволити нам трошки покріпитися, а потім відійти, бо завтра чекає нас тяжка праця.

Нам приготували великий приємний pokій і я незабаром лежав у ліжку, бо змучився нічними пригодами, Хольмс — противно, міг працювати в день таксамо як у ночі і тепер я бачив, що він збирається чувати до ранку. Розібравшись, загорнувся в свій широкий блакитний пляфрок і почав обходити pokій, збираючи звідусюди подушки. З них улаштував собі рід східнього сидження, на якому сів зі схрещеними ногами і поклав перед собою пачку тютюну і сірники. Я бачив як він там сидів, при слабому світлі лампи зі своєю старенькою глиняною люлькою в устах. Так сидів, коли я засипав і таким я побачив його, коли прокинувся від соняшного проміння.

Ще стирчала у нього люлька з уст, ще клубився дим навколо і цілий pokій був повний запаху тютюну. Але з пачки, яку я бачив у ночі, не лишилося нічого.

— Чи ти вже прокинувся, Ватсоне? спитав він мене.

— Так.

— Чи ти готовий до подорожі?

— Розуміється.

То убирайся. Ще ніхто не збудився, але я знаю, де спить ставний хлопець і зможемо дістати візок. Ціла його постать цілковито зміни-

лася і очі блищали, уста усміхалися. Коли я убрався, Хольмс почав мені оповідати, що заміряє робити.

— Мушу тепер випробувати одну зі своїх теорій. Здасться мені, Ватсоне, перед тобою стоїть найбільший з європейських віслюків. Але здасться, що я нарешті знайшов ключ до цієї історії!

— А де ж він? спитав я сміючися.

— В лазенці — відповів він. Так, я не жартую, тягнув далі, бачучи вираз недовірря на моєму обличчю. Я тільки що звідти і маю його тут у шкіряній торбі. А тепер, наперед, мій друже, побачимо, чи підійде він до замка.

За пару хвиль ми вже їхали по Льондонському шляху.

— Сей випадок є дуже незвичайний, сказав Хольмс, поганяючи коня. Я засліп як кріт, мушу се визнати. Але краще побачити пізно ніж ніколи.

Лишивши за собою Ветерльоо Брідж Стріт, ми завернули направо і підїхали до бюро поліції на Боу-Стріт. Там Хольмса дуже добре знали і тому обидва вартові поліцаї привітали нас. Один з них тримав коня, а другий впровадив нас.

— Хто зараз дижурує? спитав Хольмс.

— Інспектор Бредстріт.

— Ага, добрий день, пане Бредстріте, що чувати? Чи можу з вами поговорити?

— Розуміється, пане Хольмсе, відповів високий, ставний урядник в уніформі, який ішов

до нас коритарем з камяною підлогою. Прошу вступити до мого покою.

Се була маленька кімнатка, умебльована як взагалі бюро. На столі лежала велика книга. На стіні висів телефон.

Інспектор сів при бюрку.

— Чим можу вам служити?

— Прихожу в справі того жебрака, Боуна, пам'ятаєте? На ньому тяжить підозріння, що се він спричинився до зникнення пана Невіля де Сен Клер з Лі.

— Так, його заарештовано і будуть ще раз переслухувати.

— Мені се вже казали. Чи він тут?

— Так.

— Чи він спокійно заховується?

— Ми з ним не маємо жадного клопоту. Але що се за нехлюя!

— Нехлюя?!

— Ба! Ледве намовили його мити собі руки. А лице має брудне як коміняр. Скоро надійде до нього черга на купель, якої він дуже потребує, запевняю вас.

— Охочев на нього подивився.

— Коли так, се легко зробити. Прошу йти за мною. Вашу торбу можете тут лишити.

— Ні, дякую, візьму її з собою.

— Тоді прошу!

Попровадив нас довгим коритарем, інспектор Бредстріт відчинив міцні заґратовані двері; за ними були кручені сходи, якими ми прийшли до другого коритару, де по обох боках був ряд дверей.

— Треті двері направо, сказав Бредстріт. Ось тут!

Тихенько відсунув засовку і подивився через отвір.

— Спить, сказав він. Тепер можете добре до нього придивитися.

Ми удвох зблизилися до заґратованого віконця. Вязень мав обличчя звернене до нас. Спав глибоко, віддыхаючи міцно й вільно. Се був чоловік середнього віку, нужденно убраний, як сього вимагає фах жебрака. Сурдуг мав подертий і через діри виглядала сорочка. Інспектор слушно казав, що вязень в незвичайно брудний. Але навіть груба верства бруду не могла заховати його переражаючої гидоти.

Стара близна бігла широкою смугою від ока до уст. При заговнню вона піднесла у верх горішню губу і відслонила таким чином три зуби, що все разом виглядало яко постійний злий посміх. Густа стріха рудого волосся спадала на чоло до самих очей.

— Дивіться, що за краса! засміявся інспектор.

— Будь, що будь, зауважив Хольмс, але його треба вмити. Передбачаючи се, я взяв з собою необхідні для сього приладдя,

Тут, на моє превелике здивовання, розкрив торбу й вийняв з неї величезну губку.

— Га! Га! засміявся інспектор. Що за весела людина з вас, пане Хольмсе!

— Прошу вас потихесеньку відчинити двері, а там вже ми вмиємо вязня, щоб мав пристійний вигляд.

— Се йому не зашкодить, сказав інспектор, хоч і вмитим не прикрасить свої келії.

Ми увійшли. Сплячий трохи поворушився, але по хвилі запав знов у глибокий сон. Хольмс підійшов до збанка з водою, намочив губку і двічі міцно потер нею лице вязня.

— Панове, крикнув Хольмс, дозволяю собі представити вам пана Невіля де Сен Клер з Лі в графстві Кент.

Я ще ніколи не бачив нічого подібного. Обличчя чоловіка облуплювалося під губкою як дерево з кори. З нього зійшла погана бронзова фарба. Зникла страшна оболона і виправилася викривлена горішня губа, що надавала обличчю відразливий вигляд. Ще одний міцний рух і не було вже розчухраної рудої чуприни!

Перед нами на ліжку сидів блідий, сумний, пристійний брунет з делікатною шкірою.

Перетирав собі очі і сонно роздивлявся.

Нагло опритомнів і мусів усвідомити собі свій стан, бо з голосним окриком сховав обличчя в подушці.

— Великий Боже, крикнув інспектор—але ж се загинувший! Пізнаю його зі світлини!

— Вязень звернувся до нас зі спокоєм людини, яка віддається в руки долі.

— Так, відказав. А тепер прошу панів мені сказати, в чому мене обвиняється?

— Ваша правда, сказав інспектор, сміючися. Обвинувачення паде само собою. Вже двадцять сім літ служу і ніколи ще не трапилося мені нічого подібного.

— Якщо я Невіль Сен Клер, то ясно, що нікого не замордував і ви мене затримуете тут безправно.

— Так, тут нема злочину, сказав Хольмс, тільки зайшла велика помилка. Ви, пане Сен Клер, краще зробилиб, колиб в усьому довірилися своїй дружині.

— Я робив се тільки для дітей, простогнав вязень. Тепер же вони будуть соромитися свого батька!...

— Боже, що за ганьба спала на мене! Що маю тепер робити?

Хольмс сів коло нього на ліжку й, поклавши приязно руку йому на плече, сказав.

— Коли справа піде до суду, то ясно, що людність довідається за все. Коли ж ви доведете

перед поліцією, що нема підстав взагалі обвиняти вас, то думаю, преса за се не довідається. В сей спосіб ви уникнете розголосу і суду.

— Нехай вас благословить небо! закричав палко вязень. Волю увязнення, навіть гостру кару, ніж зрадити свою нещасливу тасмницю і кинути ганьбу на голову моїх дітей.

— Вам першим оповім свою історію. Мій батько був учителем в Честерфільдї і дуже дбав про моє виховання. В юних літах я багато подорожував і нарешті став репортером одної з льондонських часописей. Певного дня редактор побажав мати артикул про жебранину в Лондоні. Я зобов'язався його написати. Мені здавалось, що я зможу зібрати найкращий матеріал для артикула тільки, коли сам спробую сього ремесла. Отже я зафарбувався відповідним розчином, а щоб надати собі ще більше нещасливого вигляду, намалював собі близну і підніс плястром горішню губу. На голову я убрав руду перуку і став у найбільше жвавім пункті міста ніби як продавець сірників, а в дійсности як жебрак. По семи годинах вартування я вернув до дому й переконався зі здивованням, що нажебрав не менші не більш як двацять шість шілінгів і чотири пенси.

Я написав свою статтю і не думав більше про сю виправу, коли то в коротці я мусів заплатити за одного зі своїх приятелів боргу двацять п'ять фунтів стерлінгів. Я підписав колись

за нього вексель і тепер не знав, що маю робити. Нагло прийшла мені до голови думка. Випросивши собі від кредитора двохтижневу проволочку, я ужив сього часу на жебрацтво в місті. На протязі десяти днів я зібрав гроші й повернув борг.

Можете собі уявити, панове, як мені стало тепер образно працювати в часописі за два фунти тижнево, знаючи, що досить трохи фарби й безчинного сидіння, надставляючи капелюха, щоб за один день зібрати сю квоту!

Довго я боровся з самим собою, але користолюбивість перемогла. Закинувши репортерську працю, я щодня сидів на своєму звичайному місці, викликував співчуття своїм нещасливим виглядом і набивав кишені мідяними грішми.

Тільки одна людина знала мою таємницю — се власник лихого шинку на Свендем Стріт. Я винайняв у нього покій, за який дуже добре платив

Швидко виявилось, що збираю дуже значні суми. Правда, я вмів добре характеризуватися, завсіди мав дотепну відповідь і нарешті набрав у сьому такої вправи, що незабаром став відомим цілому місту. Ніколи моя денна здобич не була менше ніж два фунти.

Я винайняв дім за містом, одружився і ніхто навіть не підозрівав, чим заробляю на життя.

Останнього понеділку я кінчав підрахунок своєї добичі і був біля вікна в кімнаті над курильнею опіума, коли несподівано побачив на вулиці свою жінку.

Вона стояла і дивилася на мене.

Переражений, я крикнув, підвіс руку щоб заслонити обличчя і кинувся до свого господаря, просячи щоб нікого не впускав. Я чув голос жінки на долині, але знав, що її не впустять. Тимчасом я передягнувся назад у жебрацький одяг, захарактеризувався й убрав руду перуку. Навіть жінка не моглаб мене пізнати в сьому вигляді. Але тоді мені впало в голову, що покій можуть зревідувати і що тоді знайдуть моє убрання. Швиденько я відчинив вікно, причому знов поранив свій палець, що його перед тим я покалічив, і схопивши сурдуг, кинув його за вікно, де він зник у Темзі. Я мав зробити се і з рештою одягу, але в тій хвили почув кроки поліціантів на сходах і незабаром на моє велике задоволення, замість бути пізнаним яко Невіль Сен Клер, лишився заарештований яко його забійця.

Далі не маю вже чого казати. Мені бажалося яко мога довше заховати жебрацьку маску. Знаючи, однак, що жінка непокоїтиметься, я зняв з пальця перстень і віддав його маляйчикові, разом з листом до жінки.

— Слухайте, пане, звернувся до в'язня інспектор. Коли ви хочете, щоб поліція мовчала, як могила за вашу пригоду, мусите обіцяти, що ніколи більше не повернете до жебрання. Гюґо Боун мусить зникнути.

— Я се вже самому собі присягнув, пане інспекторе. Гюґо Боун вже не існує!

— Пане Хольмсе, запитав інспектор мого друга, тільки вам завдячуємо зясування сівї таємниці. Якою ж дорогою ви дійшли до сього?

— Сів вигідно на п'ять подушок і випалив порядну порцію тютюну. Но, Ватсоне, вертаймо на Бекер Стріт. На нас певно чекає смачний сніданок!

ВИДАВНИЦТВО

„Бібліотека для всіх“

має випустити дешеві книжки :

- I. - Серія „Незвичайні пригоди“.
- II. - Серія „Драматичні твори“.
- III. - Серія „Красне письменство“.

Адреса видавництва:

„Бібліотека для всіх“
В. Завадський, Львів, Ринок 43.

Досі вийшли **КОНАН ДОЙЛЯ**:

- 1) Душогубство в Абей Грендж,
- 2) Пестра стяжка,
- 3) Захований клейнот,
- 4) Чоловік з близною.

**Друкується і готується до друку оповідання
тогож автора.**

Дивна посада, Шість Наполеонів, Остатня загадка, Відтятий палець, Танцюючі фігурки, Пять помаранчевих кісток, Родовий спадок, Клюб рудоволосих, Лікар і його пацієнт, Пурпурові Буки, Порожній дім, та інші.